

📖 Puhutaan tieteestä: Professori Hertta Kalkas – suomalaisen hoitotieteen uranuurtaja ja Tampereen yliopiston hoitotieteen koulutuksen ja tutkimuksen käynnistäjä

PÄIVI ÅSTEDT-KURKI

THT, Hoitotieteen professori (emerita)

Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Hertta Kalkas (1925–2011) (Kuva 1) oli Tampereen yliopiston hoitotieteen ensimmäinen professori 1980-luvulla. Minulta pyydettiin tätä kirjoitusta Hoitotiede-lehteen, koska sain tuntea professori Kalkkaan Tampereen yliopistossa niin opettajana, ohjaajana kuin esimiehenäkin. Opiskelin Tampereen yliopiston ensimmäisessä hoitotieteen opiskelijaryhmässä, joka aloitti opintonsa 1981. Olin maisterintutkinnon jälkeen myös Hertan väitöskirjaoppilas ja työskentelin hänen aikanaan Tampereen yliopistossa assistenttina (ja sittemmin hoitotieteen professorina 1998–2020 ja laitoksen johtajana 2002–2010). Nyt tätä kirjoittaessani, syksyllä 2021, on Tampereen yliopiston hoitotieteen juhlavuosi, sillä koulutuksen käynnistymisestä on tullut kuluneeksi 40 vuotta.

Hertta Kalkkaalla oli pitkä ja monipuolinen työura ja sitä edeltävä koulutus: ylioppilastutkinnon jälkeen sairaanhoitajan ja terveyssisaren tutkinnot 1940- ja 1950-luvun vaihteessa sekä sairaanhoitajajohtajan ja sairaanhoidon opettajan tutkinnot 1960-luvulla. Ylioppilastutkintuksensa Kalkas suoritti 1970-luvulla Turun yliopistossa: perustutkinto kasvatustieteissä ja lisensiaatintutkinto valtiotieteissä pääaineena sosiaalipolitiikka, siinä erityisesti terveyspolitiikka. Kalkas väitelti 1981 Turun yliopistossa. Hänen tohtorinväitöskirjansa käsitteli aikuisen diabeetikon hoitoa terveydenhuollossa. (Kalkas 1981, Tampereen yliopisto 1987.)

Professori Hertta Kalkas on keskeinen suomalaisen hoitotieteen uranuurtaja ja

Kuva 1. Hertta Kalkas

edelläkävijä hoitotieteessä. Hän oli kehittä-mässä hoitotieteen ylioppilastutkintua Suomeen yhdessä muiden vaikuttajien kanssa. Hän toimi ennen ylioppilastutkintonsa valtakunnan tasolla useissa terveydenhuollon asiantuntijatehtävissä muun muassa koulutuksen ja tutkimuksen saroilla. Tällaisesta on esimerkkinä työskentely ja julkaiseminen WHO:n tutkimus- ja kehittämisohjelmassa, Sairaanhoidon tutkimuslaitoksen johtokunnan puheenjohtajana sekä Hoitotiede-lehteä edeltäneen Sairaanhoidon vuosikirjan päätoimittajana. Kalkas oli myös Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan terveyden- ja sairaanhoidon dosentti. (Tampereen yliopisto 1987.)

Hertta Kalkas käynnisti terveydenhuollon kandidaatintutkintoon tähtäävän koulutuksen, jossa oli hoitotiede pääaineena, vuonna 1981 Tampereen yliopistossa. Se aloitettiin lääketieteellisessä tiedekunnassa kansanterveystieteen laitoksessa ja toteutettiin yhteistyössä yliopiston muiden laitosten, kuten kasvatustieteen ja hallintotieteiden kanssa. Tohtorikoulutus hoitotieteessä käynnistyi myös nopeasti, koska uuden tiedon tarve alalla oli ilmeinen. Ensimmäinen hoitotieteen väitöskirja valmistui Tampereen yliopistossa vuonna 1990. (Kalkas & Åstedt-Kurki 2003.)

Yhtenä keskeisenä hoitotieteen perustutkimuksen mielenkiinnon kohteena Hertta Kalkas piti hoitamisen perusteita. Tällöin esittäänsä vastausta muun muassa kysymyseen, miten eri tavoin ihminen voi olla terve tai voida hyvin. Tähän ajatteluun kuuluu se, että terveys ja sairaus perustuvat ihmisen yksilölliseen elämäntilanteeseen ja ovat hänen olemassaolonsa ilmaisuja. Ihminen on itse oman elämänsä paras asiantuntija ja jokaisella on oma tapansa olla terve ja sairas. Sitä kautta hoitaminen ja hoitotyö saa oikeutuksensa ja tulee tarpeelliseksi. (Kalkas 1987, Kalkas 1990a, Kalkas 1991.) Hoitotieteen yliopistokoulutuksen alkuaikoina käytiin luonnollisesti paljon keskustelua siitä, mistä hoitotieteessä oikein on kysymys ja mihin hoitotieteellistä tietoa tarvitaan. Tätä jouduttiin perustelevaan omaa alaa laajemminkin, mikä oli osaltaan omiaan selkiyttämään tieteenalan peruskysymyksiä (Kalkas & Åstedt-Kurki 2003). Hoitotyön laadun arviointi ja terveydenhuollon kehittäminen eri näkökulmista sekä eettiset kysymykset olivat myös professori Kalkkaan mielenkiinnon kohteina niin opetuksessa kuin tutkimuksessakin (Tampereen yliopisto 1987). Oppikirja Hoitotyön eettiset perusteet oli ilmestyttyään ainoa laatuaan. Se on kulunut monien opiskelijapolvien käytössä ja avannut monien lukijoiden näemyksiä hoitotyön etiikan ytimestä (Kalkas & Sarvimäki 1985).

Hoitotieteen alkuvuosina yliopistossa Hertta Kalkas ohjasi meitä opiskelijoita ajattelemaan, pohtimaan asioita syvällisesti ja keskustelemaan hoitotieteen ydinkysymyksistä, kuten tieteen olemassaolosta, kehittämisestä ja oikeutuksesta. Keskeistä oli se, ettei professori antanut meille valmiita vastauksia, vaan opetti esittämään kysymyksiä. Opimme, että jatkuva lukeminen, luetun punninta omassa ajattelussa ja sitä kautta oman ajattelun kehittäminen ovat välineitä alkaa edetä tieteentekemisen polulla. Itsenäiseen, erilaisten näkökulmien pohdintaan ja perusteltujen ratkaisujen tekoon minäkin, sairaanhoitajakoulutuksen saaneena ja auktoriteetteihin uskomaan oppineena, harjaannuin. Kun olimme hoitotieteen kehittymisen suomalaisilla alkujuurilla, Hertta Kalkas osoitti opiskelijoille filosofian tieteiden äitinä sekä erityisesti tieteenfilosofi-aan ja erilaisiin suuntauksiin perehtymisen tärkeyden. Monet opiskelijat kokivat, että heidän maailmankuvansa laajenee ja että he oppivat kyseenalaistamaan itsestäänselvyksiä niin tutkimustyössä, omassa elämässään kuin potilaiden hoitamisessakin (Kalkas & Åstedt-Kurki 2003). Väitöskirjatyön ohjaajana Hertta Kalkas oli minun kokemukseni mukaan vaativa, mutta samalla innostava ja kannustava. Hänen ohjauksessaan oli ainutlaatuista tehdä väitöskirjatutkimusta. Keskustelumme jälkeen innostukseni aina lisääntyi; toisinaan koin ymmärtäneeni puheena olevasta kysymyksestä aiempaa enemmän, kun taas toisinaan jäin ihmettelyn valtaan lähtien edelleen jatkamaan ajattelutyötäni.

Hertta Kalkas oli edelläkävijä ja vaikuttajapersoonana. Hän esitti vuonna 1990 katsauksessaan hoitotieteen tulevaisuuden näkymistä muiden muassa terveyden monipuolisen tutkimuksen jatkamisen tärkeyden. Tämän avulla mahdollistuu ihmisten elämän ja arvojen huomioiminen heitä koskevassa hoidossa ja samalla heidän oma osallistumisensa hoitoon ja päätöksentekoon. Sitä kautta laajenee terveydenhuollon ja hoita-

misen tietoperusta. Vuonna 1990 Kalkkaan mukaan yliopistokoulutuksessa ja tieteessä tarvitaan edelleen tieteenteoreettisten opintojen ja erilaisten tutkimusmenetelmien käyttöä ja jatkuvaa kehittämistä, samoin kuin avoimuutta uusien tutkimuskohteiden tunnistamiselle. Hän toi esiin myös, että hoitotyön ja alan koulutuksen tulee perustua tutkittuun tietoon sekä hoitamiselle omaleimaisiin kysymyksiin. Hoitotieteen merkitykses-

tä terveydenhuollon kehittämistä koskevassa julkisessa keskustelussa Kalkas myös muistutti. (Kalkas 1990b.)

Professori Hertta Kalkas siirtyi eläkkeelle professorin virasta toukokuussa 1990. Kiitoksen osoitukseksi urauurtavasta työstä hoitotieteessä hänen kollegansa, oppilaansa ja ystävänsä kirjoittivat artikkelit juhlakirjaan, joka toimitettiin Hertta Kalkkaan kunniaksi (Krause & Åstedt-Kurki 1990).

LÄHTEET

- Kalkas H. (1981) *Aikuinen insuliinidiabeetikko terveydenhuollon hoitoprosessissa*. Julkaisu N:o 12. Helsinki: Sairaanhoidon tutkimuslaitos.
- Kalkas H. & Sarvimäki A. (1985) *Hoitotyön eettiset perusteet*. Helsinki: SHKS.
- Kalkas H. (1987) Mistä hoitotieteessä on kysymys? *Epione. Tampereen yliopiston terveydenhuollon opiskelijat ry:n lehti* (1), 4–6.
- Kalkas H. (1990a) Onko hoitotiedettä olemassa? *Hoitotiede* 2(2), 190–191.
- Kalkas H. (1990b) Hoitotyön tutkimuksen tulevaisuuden näkymiä. *Hoitotiede* 2(3), 194–198.
- Kalkas H. (1991) Pehmeät arvot terveydenhuollossa. *Hoitotiede* 3(1), 2–7.
- Kalkas H. & Åstedt-Kurki P. (2003) Hoitotiede lääketieteellisessä tiedekunnassa. Teoksessa J. Visakorpi, R. Seppälä, A. Pasternack, P. Ylitalo (toim.). *30-vuotinen sota. Tampereen lääketieteellisen tiedekunnan synty ja selviytyminen*. Jyväskylä: Tampereen yliopiston lääketieteellinen tiedekunta, 260–267.
- Krause K. & Åstedt-Kurki P. (toim.) (1990) *Hyvä olo. Näkökulmia ihmisen hyvän olon edistämiseen*. Sairaanhoidon tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 1. Helsinki: Sairaanhoidon tutkimuslaitos.
- Tampereen yliopisto 1987. Kutsu kuulemaan julkista esitelmää, jonka Tampereen yliopiston hoitotieteen professori Hertta Kalkas pitää virkaanastujaisissaan 14 päivänä syyskuuta 1987 klo 15. Tampere. (Painettu kutsu ja ohjelma)

Kirjoittaja Päivi Åstedt-Kurki on Tampereen yliopiston hoitotieteen professori (emerita) ja Hertta Kalkkaan entinen oppilas.

Päivi Åstedt-Kurki, THT, Professori (emerita), Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, paivi.astedt-kurki@tuni.fi